

Sławomir Gawroński*, Paweł Piątkiewicz**

WYKORZYSTANIE MONITORINGU MEDIÓW W BADANIACH EKSTREMIZMU POLITYCZNEGO

THE APPLICATION OF MEDIA MONITORING IN POLITICAL EXTREMISM RESEARCH

Abstract

The article presents the possibilities provided by applying media studies (media monitoring) in political studies. The author showcases theoretical connections between the impact of mass media and the phenomenon of political extremism. It also presents a case study – a research project carried out in Liechtenstein regarding the monitoring of political extremism. The article contains recommendations for the possible implementation of the project in other countries. The research methods applied were limited to the analysis of literature in the field of political extremism and the methods of media studies. The desk research method was also used for the case study.

Key words: media monitoring, political extremism, media studies

Wstęp

Niniejszy artykuł stanowi próbę uchwycenia i oceny przydatności technik związanych z monitoringiem mediów wobec działań dotyczących badania zjawiska ekstremizmu politycznego. Zasadniczym założeniem przyświecającym prezentowanym rozważaniom jest fakt, iż monitorowanie mediów masowych stanowi nie tylko narzędzie wykorzystywane w naukach o mediach (w zakresie badań prasoznawczych czy szerzej – medioznawczych, jak również w obrębie komunikowania marketingowego – reklamy czy public relations), ale służyć może realizacji projektów badawczych w innych dyscyplinach nauk społecznych,

* Wydział Administracji i Nauk Społecznych, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów, adres e-mail: sgawronski@wsiz.rzeszow.pl

** Politechnika Rzeszowska, Aleja Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, adres e-mail: ppiat@prz.edu.pl

w tym w naukach politycznych. Inspiracją dla niniejszego opracowania była weryfikacja projektu badawczego realizowanego od 2010 r. w Księstwie Liechtensteinu przez tamtejszą jednostkę naukową. Projekt ten, doskonalony przez minione lata, stanowi interesujące studium przypadku działań wykorzystujących badania medioznawcze na potrzeby badań politologicznych (w tym przypadku związanych z ekstremizmem politycznym). Projekt ten ma również charakter utylitarny, bowiem jego efekty mają empiryczny wymiar ukierunkowany na realne działania podejmowane przez instytucje rządowe i organizacje trzeciego sektora. Przedstawienie swoistego studium przypadku badań związanych z monitorowaniem ekstremizmu w Księstwie Liechtensteinu poprzedzone zostało teoretycznym przeglądem definicji ekstremizmu oraz teoretyczną próbą uchwycenia związków pomiędzy przekazami medialnymi i funkcjonowaniem mediów masowych a ideologiami i zachowaniami o charakterze ekstremistycznym. W niniejszym artykule przyjęto metodę analizy piśmiennictwa w odniesieniu do literatury dotyczącej ekstremizmu politycznego oraz metod badań medioznawczych. Wykorzystano również metodę *desk research* w celu prezentacji studium przypadku wybranego projektu badawczego.

Ekstremizm (polityczny) – istota i cechy zjawiska

Słownikowe ujęcie terminu *ekstremizm* nie tłumaczy w pełni jego odniesienia do uwarunkowań politycznych, bowiem pod pojęciem tym rozumie się albo „krańcowe stanowisko w jakiejś sprawie, doktrynie”, albo „stosowanie ostatecznych środków dla osiągnięcia jakiegoś celu” (*Słownik języka polskiego* 2002: 183). Jednocześnie słowniki jako synonim *ekstremizmu* wskazują *radikalizm* (*Słownik wyrazów bliskoznacznych* 2008: 110), który ma konotacje polityczne znacznie bardziej czytelne, traktowany jest bowiem jako „kierunek w polityce zmierzający do zasadniczego przekształcenia istniejących stosunków społecznych, politycznych i gospodarczych”, choć jest to też „skrajność poglądów i bezkompromisowość postępowania” (*Słownik języka polskiego* 2002: 823). Jakkolwiek oba pojęcia są sobie bliskie, to jednak nie pokrywają się znaczeniowo w sposób całkowity. Z jednej strony można bowiem wskazywać na swoistą „skalowalność” obu zjawisk i terminów, na co zwraca uwagę przy okazji przeglądu definicyjnego pojęcia ekstremizmu między innymi P. Kołodziejczyk (Kołodziejczyk 2012: 52). Na ową niejednoznaczność terminów *ekstremizm* i *radikalizm* wskazuje także R. Tokarczyk, który zauważa, iż „w odróżnieniu od ekstremizmu, radikalizm jest bardziej teoretycznie uzasadniony i odnosi się głównie do środków dzia-

łania – gdy radykałowie, albo radykaliści, są raczej teoretykami, a mniej praktykami, ekstremiści przywiązują mniejsze znaczenie do teoretycznej refleksji” (Tokarczyk 2003/2004: 257). A. Hołub wskazuje, iż tym, co odróżnia radykalizm od ekstremizmu jest fakt, iż radykalizm nie wyłącza swoich zwolenników z przestrzeni legalizmu, a zatem „można głosić radykalne hasła zmiany rzeczywistości i jednocześnie uznawać powszechnie przyjęte w danym systemie reguły i mechanizmy działania” (Hołub 2016: 24), gdy tymczasem „ugrupowania ekstremistyczne występują przeciwko aktualnemu systemowi politycznemu, a ich apel polityczny cechuje bezkompromisowość, niekonwencjonalność i radykalizm rozwiązań” (Antoszewski 2008: 213). Takie definiowanie różnic ma wymiar bardziej publicystyczny niż naukowy, jednak w pewnej mierze oddaje istotę rozróżnienia.

Ponieważ zarówno termin *ekstremizm*, jak i *radykalizm* mogą i powinny być traktowane jako pojęcia interdyscyplinarne, na potrzeby niniejszych rozważań przyjęta zostanie perspektywa nauk społecznych, zaś zjawisko *ekstremizmu* będzie zawężone do *ekstremizmu politycznego* oraz socjologicznej kategorii zachowań ekstremistycznych. *Ekstremizm polityczny* może być rozumiany jako kompleks poglądów, idei i postulatów o różnym poziomie spójności wewnętrznej oraz związanych z nimi zachowań charakteryzujących się skrajnością wobec istniejącego układu sił politycznych i dominujących ideologii (*Leksykon politologii* 2003: 86–87). Tak rozumiane zjawisko może być charakterystyczne zarówno dla prawej, jak i lewej strony sceny politycznej, może odnosić się do myśli politycznej, ale też do religii czy kwestii światopoglądowych. *Ekstremizm* jest bowiem swoistym „zbiorem różnych form, myśli, środków i celów działania, ocenianych wspólnie jako skrajne, krańcowe, marginalne i peryferyjne” (Tokarczyk 2004: 17).

Na gruncie nauk społecznych czytelną klasyfikację definicji przedstawiła U. Jakubowska, wyróżniając w odniesieniu do definiowania ekstremizmu nurt relatywizujący i obiektywizujący. Ten pierwszy, opierający się na kontekstowej teorii ekstremizmu, zakłada, że w ramach systemu politycznego istnieje dynamiczne centrum dysponujące największym społecznym poparciem oraz stanowiące swoisty mainstream kształtujący ideę prosystemową i będący istotą owego systemu. Obok tak zdefiniowanego centrum występują ruchy rewolucyjne i reformistyczne, znajdujące się w zróżnicowanym dystansie do ideologii dominującej i charakteryzujące się różną siłą i natężeniem wysiłków i praktycznych starań ukierunkowanych na zmianę obowiązującego systemowego status quo. Owe peryferyjne ruchy łączy niechęć do wybranych elementów ideowego centrum, a niekiedy wręcz negowanie go

w całości i to one tworzą ekstremistyczne pole w ramach systemu politycznego, choć ów ekstremizm może podlegać skalowaniu. Nurt obiektywizujący opiera się zaś na uznaniu, że niektóre ideologie z definicji uznawane powinny być jako ekstremistyczne niezależnie od tła historycznego oraz społeczno-politycznych uwarunkowań (Jakubowska 2005: 12–14).

Odnosząc się do wybranych definicji i punktów widzenia, pojęcie *ekstremizmu* należałoby traktować jako obiektywne, mające podłoże ideowe i nawiązujące do poszukiwań wartości i idei leżących na peryferiach systemu politycznego. Współcześnie jednak sposób postrzegania *ekstremizmu* zakłada *a priori* pejoratywny wydźwięk zjawiska i negatywne konsekwencje tak prezentowanej postawy ideologiczno-społecznej. *Ekstremizm* może, rzecz jasna, prowadzić do negatywnych konsekwencji przejawiających się w łamaniu uznanych zasad prawnych oraz reguł funkcjonowania systemu społecznego. Takie konsekwencje nie muszą być jednakże naturalnym i oczywistym skutkiem przyjęcia poglądów oddalonych od ideowego mainstreamu.

Wpływ mediów masowych na ekstremizm w zachowaniach społecznych

Ekstremizm obecny w sferze ideologicznej, mający związek ze swoistą bierną postawą wobec dynamiki zjawisk w obrębie systemu politycznego, stanowi inspirujące pole do rozważań teoretycznych, jednakże ma ograniczone przełożenie na działania społeczne i aktywność ekstremistów. Nie stanowi on bezpośredniego zagrożenia dla funkcjonowania państwa, nie wpływa negatywnie na ład i porządek publiczny. Zjawiska związane z radykalnymi zachowaniami, włącznie z aktywnością terrorystyczną, stanowią składowe ekstremizmu czynnego. Może on funkcjonować w przestrzeni społecznej niezależnie od ekstremizmu biernego, może też być jego swoistą konsekwencją. Czynny ekstremizm nie musi generować negatywnych i wrogich społecznie skutków, może bowiem ograniczać się do działań zgodnych z regułami prawa i normami społecznymi, takich jak manifestacje, pikety czy demonstracje. Może też oznaczać działania nielegalne, a niekiedy nawet przestępcze, do których P. Tomaszewski zalicza między innymi: zastraszanie przeciwników politycznych, niszczenie symboli uznawanych za wrogie, nawoływanie do przemocy i używanie jej w celach politycznych (Tomaszewski 2012: 49).

Przyczyny ekstremizmu w zachowaniach społecznych mogą mieć rozmaite podłoże i trudno stworzyć jednolitą, ujednoliconą typologię przesłanek sprzyjających radykalizacji działania ludzi. W odniesieniu do

ekstremistów politycznych U. Jakubowska definiuje cztery zasadnicze kategorie predyspozycji w tym zakresie. Należą do nich (Jakubowska 2002: 189):

- właściwości osobowościowe i warunki, w jakich się kształtują,
- cechy intelektualne oraz rozwój moralny,
- rysy patologiczne,
- warunki społeczne, które skłaniają człowieka do przyjmowania poglądów i/lub podejmowania działań ekstremistycznych.

Zwłaszcza ta ostatnia kategoria czynników kształtujących postawy i zachowania ekstremistyczne jest interesująca z punktu widzenia uwarunkowań społecznych, wpisując się w nią bowiem bodźce i okoliczności, na których kształtowanie się mogą mieć wpływ zarówno jednostka, grupa, społeczeństwo, jak również aparat państwowy. Pozostałe kategorie predyspozycji mają wymiar psychologiczny, osobowościowy, przypisane są do cech jednostki i nie podlegają aż tak wyraźnie wpływowi społecznemu.

Wspomniana już U. Jakubowska, dokonując przeglądu badań w zakresie społecznych determinantów kształtowania się postaw i zachowań ekstremistycznych, wskazuje na zróżnicowany wymiar makro- i mikroanaliz w tym zakresie, a także badań zorientowanych na charakterystykę demograficzną ekstremistów. W obrębie analiz makrospołecznych wskazuje się, że polityka państwa może prowokować przyjmowanie zachowań ekstremistycznych, w tym skrajnych zachowań nacjonalistycznych, a nawet aktywności terrorystycznych. „Dzieje się tak w sytuacji, gdy zaniedbywane są interesy mniejszości narodowych, ograniczane są ich prawa, a ich publicznie prezentowany wizerunek zawiera ujemne cechy. Wówczas rodzi się poczucie krzywdy, bunt oraz nastawienie do spełniania negatywnych oczekiwań społecznych, czyli wejście w rolę złego, gorszego, zdolnego do podejmowania czynów desperackich” (Jakubowska 2002: 201). Zarówno zaniedbywanie interesów określonych grup społecznych, jak i ograniczanie ich praw, a przede wszystkim prezentacja negatywnie nacechowanego wizerunku mogą mieć wymiar publiczny z wykorzystaniem środków masowego komunikowania zapewniających masowe dotarcie przekazu do różnorodnych i rozproszonych audytoriów odbiorczych.

Zdaniem B. Dobek-Ostrowskiej media masowe, jako istotny element systemu komunikowania politycznego, służyć powinny pogłębianiu i poszerzaniu wartości demokratycznych przez przyjęcie na siebie określonych zadań, funkcji oraz standardów. W obrębie funkcji mediów masowych w systemach demokratycznych autorka (Dobek-Ostrowska 2007: 182–184) wyróżnia:

- funkcję informacyjną,
- funkcję edukacyjną,

- funkcję debaty publicznej,
- funkcję kontrolną,
- funkcję promocyjną,
- funkcję orędownika/adwokata.

Funkcje te, być może z wyjątkiem funkcji kontrolnej i promocyjnej, służyć mogą prezentowaniu ideologii i zachowań ekstremistycznych, stanowiąc tym samym możliwość zarówno ich wspierania, jak i piętnowania. W zależności od kontekstu i okoliczności prezentowanie wydarzeń związanych z ekstremizmem politycznym dla części odbiorców stanowić może wzór do naśladowania, dla części zaś – potwierdzenie własnego stanowiska i oporu wobec tego rodzaju zachowań. Eliminowanie z dyskursu medialnego wydarzeń inspirowanych i realizowanych przez politycznych ekstremistów nie wydaje się zabiegiem sensownym, jego efekty mogą być bowiem przeciwne do zamierzonych. Prezentacja wydarzeń ekstremistycznych w mediach masowych stanowić może przejaw ich roli socjalizacyjnej, gdyż ukazanie w negatywnym świetle społecznie niepożądanych wydarzeń jest jednym z celów działalności misyjnej środków masowego komunikowania. Przedstawienie zachowań wartych naśladowania i piętnowanie działań sprzecznych z interesem społecznym wpisuje się w teorię modelowania pod warunkiem właściwej i skutecznej identyfikacji odbiorcy z prezentowanymi zachowaniami modelowymi (Goban-Klas 1999: 260).

Niezależnie jednak od usiłowania właściwej realizacji funkcji mediów masowych w obrębie komunikowania politycznego, czy może szerzej – społecznego, owa prezentacja informacji odnoszących się do wydarzeń o wydźwięku ekstremistycznym traktowana może być w sposób odwrotny do zamierzonego przez odbiorców. Zjawisko to znane jest pod nazwą efektu wrogich mediów, wedle którego media starające się zachować neutralność i obiektywizm oskarżane są o stronniczość i tendencyjność. Neutralne i zrównoważone przekazy odbierane są jako wrogie, faworyzujące oponentów, fałszujące rzeczywistość, pokazują ją bowiem w jednostronnym ujęciu uznawanym przez odbiorców za prawdę (Mrozowski 2001: 142).

Unikanie medialnego pokazywania zachowań ekstremistycznych wzmacnia niechęć ekstremistów do politycznego mainstreamu oraz mediów masowych. Daje też pożywkę do budowania teorii spiskowych, dowodzenia służalczości dziennikarzy, ich braku obiektywizmu oraz zaangażowania po którejś ze stron rywalizacji politycznej.

Ekstremiści polityczni w warunkach aktualnych uwarunkowań rządzących rynkiem mediów masowych potrafią sprawnie z nich korzystać, a nawet gdy jest to utrudnione, dysponują szerokimi możliwościami, jakie w zakresie kształtowania opinii publicznej dają media społeczno-

ściowe. Ową aktywność grup dysydenckich mających odwagę i siłę głosu alternatywnych poglądów kształtują tak zwane „głośne mniejszości”, będące obok „milczących większości” praktycznym efektem oddziaływania hipotezy spirali milczenia autorstwa E. Noelle-Neuman. Ekstremiści polityczni potrafiący wykorzystywać media masowe mają dzięki temu możliwość wpływania poprzez komunikowanie masowe na procesy polityczne i legislacyjne (Goban-Klas 1999: 270).

Środki masowego komunikowania stanowią więc współcześnie istotny komponent systemu komunikowania politycznego, niekiedy stymulujący, niekiedy zaś ograniczający rozszerzanie się idei i zachowań o charakterze ekstremistycznym. Obserwacja prezentacji ekstremizmu politycznego w przekazach medialnych oraz ilościowa i jakościowa ich analiza stanowić mogą swoisty probierz skali i dynamiki ekstremizmu występującego w życiu publicznym.

Praktyczne możliwości wykorzystania monitoringu mediów w diagnozowaniu ekstremizmu politycznego – studium przypadku Księstwa Liechtensteinu

Monitoring mediów wykorzystywany jest współcześnie w coraz bardziej zróżnicowanych celach odnoszących się zarówno do oddziaływań ukierunkowanych na komunikowanie marketingowe, jak i w obrębie badań społecznych realizowanych na użytek weryfikacji hipotez o charakterze socjologicznym czy politologicznym. Monitoring mediów generuje dane ilościowe i jakościowe ukazujące bądź to aktywność medialną określonych podmiotów, bądź też zainteresowanie społeczne określonymi podmiotami lub wydarzeniami przejawiające się w zainteresowaniu mediów masowych. Wykorzystuje się w tym zakresie między innymi wiedzę z zakresu medioznawstwa odnoszącą się do badań czytelnictwa, słuchalności, oglądalności, zasięgów internetowych, lecz również danych sprzedażowych, badań demograficznej struktury odbiorców przekazów medialnych, a także analizy dyskursu medialnego i analizy zawartości przekazów medialnych. Programy monitorowania mediów masowych stanowią element monitorowania środowiska i służą obserwacji tendencji w opinii publicznej w wydarzeniach społecznych, które mogą mieć znaczący wpływ na określoną instytucję, społeczność czy organizację państwa (Wimmer, Dominick 2008: 562).

Podstawową techniką wykorzystywaną w obrębie monitoringu mediów jest analiza zawartości mająca w znacznej mierze charakter ilo-

ściowy, jak bowiem pisze M. Lisowska-Magdziarz, „analiza zawartości polega na liczeniu określonych elementów i/lub pomiarze nasilenia określonych cech w badanych tekstach, a także porównywaniu grup tekstów co do zawartości określonych elementów i natężenia wybranych cech bądź porównywaniu badanej grupy tekstów z określonym wzorem” (Lisowska-Magdziarz 2004: 14). Niekiedy jednak metody ilościowe stają się niewystarczające do uchwycenia pełni badanego zjawiska, co przesunęła monitoring mediów w stronę analiz jakościowych.

Z punktu widzenia możliwości wykorzystywania monitoringu mediów na użytek diagnozowania skali i dynamiki rozwoju zjawisk o charakterze ekstremistycznym w życiu politycznym wartościowe są zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe. Jak słusznie zauważa R. Szwed, w medioznawstwie funkcjonują obok siebie dwa główne nurty badawcze odnoszące się do badania dyskursu medialnego, które nie zawsze są łatwe do pogodzenia z uwagi na odmienne paradygmaty. Z jednej strony charakterystyczna jest perspektywa ilościowa – pozytywistyczna, z drugiej zaś – interpretacyjna, konstrukcjonistyczna (Szwed 2011: 15). Analiza dyskursu medialnego, traktowana jako odrębny paradygmat badawczy, stanowi zespół technik i procedur badawczych pozwalających na poznawanie i opisywanie poszczególnych fragmentów rzeczywistości, dzięki czemu tak rozumiana analiza dyskursu medialnego stanowi ważne narzędzie badawcze również w obszarze socjologii i politologii (Lisowska-Magdziarz 2006: 21).

Niniejszy artykuł odnosi się do interesującego studium przypadku wykorzystania monitoringu mediów masowych w zakresie badania ekstremizmu politycznego od kilku lat wdrożonego w Księstwie Liechtensteinu. Prezentacja relatywnie egzotycznego z polskiego punktu widzenia przykładu, jakim jest projekt realizowany od 2011 r. w Liechtensteinie, ma uzasadnienie z kilku przyczyn. Po pierwsze – kilkuletnia perspektywa badawcza, cykliczny pomiar, dający możliwość porównywania wyników i generowania wniosków określających tendencję wobec zachowań ekstremistycznych, stanowi niewątpliwy walor opisywanego projektu badawczego. Po drugie – wielkość Liechtensteinu wpisująca ten kraj w katalog małych państw europejskich w połączeniu ze specyfiką rynku medialnego, a zwłaszcza prasowego (Gawroński 2012a, 2012b), daje na tyle wąski materiał analityczny, by móc traktować realizowane tam badania jako swoisty modelowy przykład nadający się do implementacji w warunkach państw znacznie większych. Kolejnym argumentem jest fakt, iż w toku realizacji projektu badawczego ulegał on stopniowej modernizacji, ewoluował i generował realne efekty w postaci działań podejmowanych przez administrację rządową.

Program monitorowania ekstremizmu zlecony został w 2010 r. zespołowi Instytutu Liechtenstein w BERN – jednostki naukowo-badawczej specjalizującej się w analizach społecznych. Zleceniodawcą projektu, który w pierwotnym założeniu miał być w perspektywie pięcioletniej, była Komisja Ochrony przed Przemocą Rządu Księstwa Liechtensteinu (Gewaltschutzkommission Fürstentum Liechtenstein, www.gewaltschutz.li). Jest to jednostka powołana w 2003 r. i podlegająca Ministerstwu Spraw Wewnętrznych Liechtensteinu, mająca za zadanie wypracowanie spójnego stanowiska państwa wobec szerokiego zakresu problemu przemocy. W tym kontekście inicjuje ona i koordynuje działania o charakterze prewencyjnym i doraźnym właściwych organów i instytucji. Komisja zajmuje się przede wszystkim przemocą w przestrzeni publicznej, zagrażającą fundamentalnym wartościom społeczeństwa Liechtensteinu. Do zadań Komisji należy między innymi doradzać Rządowi w kwestiach przemocy, aktywne informowanie o bieżących wydarzeniach związanych z przemocą, jak również proponowanie środków mających na celu zapobieganie i zwalczanie zjawisk związanych z przemocą, w tym działań radykalnych i ekstremistycznych. Ponadto ciało to uczestniczy w organizacji wydarzeń i kampanii informacyjno-prewencyjnych, inicjuje opracowywanie strategii interwencyjnych i włącza się w działania o charakterze edukacyjnym.

Program monitorowania ekstremizmu realizowany jest nieprzerwanie od 2010 r., zaś jego wymiernymi efektami są rokrocznie przygotowywane raporty obejmujące dokumentację przypadków działań ekstremistycznych w Księstwie Liechtensteinu. W latach 2010–2015 monitoring zorientowany był na polityczny ekstremizm prawicowy, a jego celem była identyfikacja zagrożeń związanych z nacjonalizmem i faszyzmem oraz określenie skali występowania problemu w państwie. Od roku 2016 raport uwzględnia też zagrożenia związane z dyskryminacją rasową, jak również obserwację wszelkich (nie tylko prawicowych) form ekstremizmu politycznego.

Raporty stanowiące efekt monitoringu¹ składają się z prezentacji wydarzeń mających znamiona ekstremizmu, opisu aktów przemocy, przedstawienia akcji i działań o charakterze politycznym. W tym zakresie raporty opierają się na danych statystycznych policji i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Dane zawarte w raportach odnoszą się jednakże również do prezentacji środków zaradczych podejmowanych przez insty-

¹ Raporty za lata 2011–2016 dostępne są na stronie internetowej Komisji Przeciw Przemocy <https://www.gewaltschutz.li/downloads/extremistische-gevalt> (z dnia 10.08.2018) oraz na stronie Liechtenstein Institut: liechtenstein-institut.li (z dnia 10.08.2018).

tucje rządowe i organizacje pozarządowe w zakresie przeciwdziałania ekstremizmowi i przemocy. Rolą raportu jest uchwycenie kampanii organizowanych w tym zakresie, prezentacja podejmowanych działań i osiągniętych efektów. Finalną i najobszerniejszą częścią generowanych raportów jest zestawienie doniesień medialnych odnoszących się do zagadnienia ekstremizmu, generowanych poprzez monitoring mediów – tytułów prasowych i internetu. Badania ilościowe opierają się na wyszukiwaniu próby badawczej, którą stanowią przekazy medialne generowane na podstawie zawartości słów kluczowych. Ich aktualny zestaw składa się z 16 słów występujących w połączeniu lub w kontekście z Liechtensteinem (dżihad, swastyka, ekstremizm, państwo islamskie, islam/islamizm, narodowy socjalizm, nazistowski, neo-nazi, radykalizm, rasizm, prawa strona, prawicowy ekstremizm, prawicowy radykalizm, salafizm, skinhead, terroryzm). Tak zebrane dane dają kompletny materiał służący dalszej analizie mogącej mieć wymiar zarówno ilościowy, jak i jakościowy.

Zakończenie

Wykorzystywanie badań medioznawczych, w tym szerokiego spektrum metod i technik związanych z monitoringiem mediów, służy nie tylko osiągnięciu celów badawczych istotnych z punktu widzenia nauk o komunikacji społecznej i mediach. Celem niniejszego artykułu była prezentacja użyteczności monitoringu mediów masowych na gruncie nauk o polityce – w obrębie badania ekstremizmu politycznego. Uwzględniając przedstawione możliwości, jakie w tym zakresie dają metody badań medioznawczych, jak również cechy i składowe procesu badawczego opisanego jako swoiste case study, wykorzystywanie monitoringu mediów dla osiągnięcia praktycznych i utylitarnych celów społecznych wydaje się w pełni uzasadnione.

Systematyczna analiza liczby przypadków łamania prawa w wyniku ekstremizmu, stosowania w jego ramach przemocy, jak również opisywanych w mediach zdarzeń, w tym komentarzy, umożliwia śledzenie dynamiki zjawiska, obserwację skuteczności podejmowanych środków prewencyjnych i zaradczych, jak również stanowi podłoże do realizacji pogłębionych badań zorientowanych na przyczyny, mechanizmy i skutki oddziaływań ekstremistycznych. Przykład małego kraju, jakim jest Liechtenstein, daje możliwość przeniesienia stosowanych technik i mechanizmów na znacznie większe organizmy państwowe. Oczywiście przetransponowanie przyjętej w Liechtensteinie metodologii na grunt polski wymagałoby znacznie większych nakładów sił i środków, bowiem w Liechtensteinie raporty opracowywane są przez 2–3-osobowe zespoły. Nie wydaje się jednak, by działanie to przerastało możliwości kilkuoso-

bowego zespołu badawczego, zwłaszcza mającego do dyspozycji nowoczesne narzędzia monitoringu mediów oferowane przez co najmniej kilka instytucji badawczych. Działania w tym zakresie powinny być podejmowane zarówno z inspiracji instytucji publicznych, jak i organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką rasizmu, ksenofobii, nietolerancji i przemocy. Działania w tym zakresie nie wydają się przesadnie kosztowne, a przykład ich efektywności z punktu widzenia niewielkiego kraju, jakim jest Liechtenstein, wydaje się inspirujący. Zwłaszcza działania ukierunkowane na analizowanie przekazów medialnych, w dobie mediatyzacji niemal wszystkich sfer społecznej aktywności, są szczególnie przydatne i pożądane.

Bibliografia

- Antoszewski A. 2008, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Dobek-Ostrowska B. 2007, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, PWN, Warszawa.
- Gawroński S. 2007, *Współpraca z mediami. Teoria a oczekiwania dziennikarzy* [w:] *Pracownicy i media w procesie komunikacji*, red. D. Tworzydło, T. Soliński, WSiLiZ, Rzeszów.
- Gawroński S. 2012a, *Rynek prasowy w Księstwie Liechtensteinu. Historia i teraźniejszość*, „Zeszyty Prasoznawcze”, nr 1–2.
- Gawroński S. 2012b, *System medialny Księstwa Liechtensteinu* [w:] *Systemy medialne w XXI wieku. Wspólne czy różne drogi rozwoju?*, red. J.W. Adamowski, A. Jaskiernia, ID UW, Warszawa.
- Goban-Klas T. 1999, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, PWN, Warszawa–Kraków.
- Hołub A. 2016, *Ekstremizm i radykalizm jako środowiska rozwoju terroryzmu*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, t. 17.
- Jakubowska U. 2002, *Ekstremizm polityczny* [w:] *Podstawy psychologii politycznej*, red. K. Skarżyńska, Zys i S-ka, Poznań.
- Jakubowska U. 2005, *Ekstremizm polityczny. Studium psychologiczne*, GWP, Gdańsk.
- Kołodziejczyk P. 2012, *Metodologiczne problemy badania internetowych witryn ekstremistycznych*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, nr 8.
- Leksykon politologii* 2003, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Atla 2, Wrocław, s. 86–87.
- Lisowska-Magdziarz M. 2004, *Analiza zawartości mediów*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Lisowska-Magdziarz M. 2006, *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, WUJ, Kraków.
- Mrozowski M. 2001, *Media masowe. Władza, rozrywka, biznes*, ASPRA-JR, Warszawa.
- Słownik języka polskiego* 2002, red. E. Sobol, PWN, Warszawa.
- Słownik wyrazów bliskoznacznych* 2008, red. L. Wiśniakowska, PWN, Warszawa.
- Szwed R. 2011, *Nieswoistość analizy dyskursu w nauce o komunikacji. Dyskurs jako przedmiot i metoda badań* [w:] *Zawartość mediów czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych*, red. T. Gackowski, ID UW, Warszawa.

- Tokarczyk R. 2003/2004, *Rozważania nad pojęciem ekstremizmu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. L/LI.
- Tokarczyk R. 2004, *Teoretyczna a praktyczna istota współczesnego ekstremizmu politycznego* [w:] *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, UMCS, Lublin.
- Tomaszewski P. 2012, *Ekstremizm polityczny a bezpieczeństwo państwa – rozważania w kontekście Polski*, „Historia i Polityka”, nr 7.
- Wimmer R.D., Dominick J.D. 2008, *Mass media. Metody badań*, WUJ, Kraków.